

מרתיקין ודרובשיין

חידושים וביאורים בפרד"ס התורה, ופרפראות לחכמה,

ממורינו הגאון האדיר

רבי ישראל יצחק מנדלזון שליט"א

גאב"ד קומיות ירושלים

גליון כא

פרשת משפטים תש"פ

דבשה של התורה סוגיות בפרשת השבוע

ורב נחמן ורבי יוחנן סוברים דאין ברירה ולא הוברר והחלוקה בכל אופן כלקוחות וממילא בחזרו ונשתתפו כשותפות ממש הוה, ובמפורשים, ועיין רמב"ם בכורות ו' ולח"מ שם,

והנה בענין ברירה ישנם כמה סוגיות בש"ס כבערובין דף ל"ז, גיטין דף כ"ה, ב"ק דף נ"א, ועמ"ק בש"ס, ועיין מס' שקלים פ"ו, ורמב"ם שקלים פ"ב, ושו"ת דברי חיים ח"א אבה"ע סי' צ"ד ענף ה' בהקשר לשלשה עשר שופרות ובע' עופות בהקשר לברירה, ועיין בדברי הר"ן בנדרים שם תח' פ' השותפין יסודות וביאורים בע' ברירה, ומוכן שברירה הוא, בדבר שאינו מבורר עכשיו ומתברר לאחר מכן, והשק"ט ההלכתי הוא, האם אומרים שהוברר הדבר למפרע וקובע כבר הלכה ותוצאות, וענין חוסר הברור והספק בהקשר לברירה לפעמים תלוי באדם עצמו שעדיין לא הכריע ולפעמים תלוי בהכרעת אחרים, ומסתעף לעד כמה עומד הדבר להתברר וכן לספק בעצם, ללא הכרעות מיוחדות לענין ולעוד ענינים,

ונציין מכמה מהנושאים בהקשר לעניני ברירה ככפסחים דף פ"ח, בע' מינוי לשני פסחים ע"ש, וברמב"ם קרבן פסח ג', וכבסוכה דף מ"ג, דמאי ז', בע' אמירה לתרומה שעתידי להפריש לאחר שבת, וברמב"ם מעשר ז', ונדרים דף מ"ה, בע' שותפים שנדרו הנאה, ועיין שם ובריטב"א מגילה ח', בעניני שותפות, ועיין ערובין דף ל"ו, ופסחים דף פ"ח, דדבר המבורר אלא שחסר הידיעה, אינו ענין לגדרי ברירה, ועיין תוס', ורמב"ן, מהרש"ל, ופנ"י גיטין כ"ה, וקצה"ח סימן ס"א, בענין אם בודאי יתברר או ספק אם יתברר בהקשר לגדרי ברירה, וכן בעניני תנאי בהקשר לברירה, ע"ש וברש"י שם ובעירובין דף ל"ז, ונציין דלהלכה נפסק בביצה דף ל"ח, וברמב"ם תרומות א', ובע"מ וכן בעוד ראשונים ובנו"כ, דבשל תורה אין ברירה ובשל דרבנן יש ברירה,

והנה בירושלמי שקלים פ"א ה"ד, איתא דרבי שמעון שזורי אומר דמהקלבות היו עושים רקועי זהב צפוי לבית קדשי הקדשים, וגליון הש"ס מציין לרש"י וריטב"א שבועות דף י', ועי' במס' מנחות דף ל', אמר עולא אר"ח דכ"מ ששנה ר"ש שזורי הלכה כמותו, והנה עלינו להתבונן מדוע זכו כספי הקלבות שישתמשי בהם לקנות דברים השייכים לקדשי הקדשים והלא דבר הוא,

ונלע"ד דאפ"ל דהנה איתא בפיוט של מוסף בפ'

והנה במעשר בהמה למדנו במס' ברכות שם בפרק מעשר בהמה, שלומדם מפסוק שאם אינו מדברים בשותפות רק מקלובן פטורים ממעשר בהמה, ולפי"ז הרי שהאחים שחילקו ביניהם נכסי אביהם וחזרו ונשתתפו כשותפים דבטלה תפיסת הבית הרי שחייבים בקלובן כשותפים ופטורים ממעשר בהמה כשותפים, בעוד שהאחים שלא חלקו ביניהם נכסי אביהם, הרי שנחשבים הנכסים כאילו עדיין הם ברשות אביהם היות דקיימת תפיסת הבית וכאילו אביהם קיים וחייבים במעשר בהמה דלאו כשותפים הם ופטורים מן הקלובן כהלכה באבא השוקל עבורו ועבור בניו במתנה וכמו בעבור שכיניו ובן עירו במתנה,

וכנלמד בפ"א דשקלים, דהשוקל במתנה עבור בניו וכדומה לא חייבוהו חז"ל בקלובן שתקנו בשקל שלום, וזה הוא הביאור במשנה שקלים, וביצה, ובכורות שם, דהאחים השותפים כשחייבים בקלובן (בדרך שותפים) פטורים ממעשר בהמה, וכשחייבים במעשר בהמה (שאינן שותפות) פטורים מקלובן (כדרך אב ובנו), ועיין רמב"ם שקלים ג', בכורות ו', ועיין בירושלמי שקלים, ובמס' בכורות, בדברי רבי ירמיהו דכשחלקו בנכסים בכספים ולא חלקו בבהמות, הרי שחייבים גם בקלובן כדין שותפים וגם במעשר בהמה כאילו האב קיים והנכסים ברשותו וכשחלקו בבהמות ולא בכספים, הרי שפטורים גם ממעשר בהמה (כשותפין) וגם מקלובן כאילו האב קיים והנכסים הכספים ברשותו,

ועיין שיטות הבבלי והירושלמי לגבי כשהרוב בהמות ועי' פסק הרמב"ם בשקלים ג', ובנו"כ, ואציין דבהמות יותר עיקר בנכסים,

והנה בירושלמי שקלים, ומס' ביצה, מובאים דברי רבי אלעזר ורבי ענן דבחילקו כדרך תורת לקוחות דהיינו בדרך מסחר כגדיים נגד תיישים אמרינן דבטלה תפיסת הבית, אבל בחילקו בדרך משפט ירושה שהיינו שחילקו בשוה באותם מינים ללא מסחר מסוג לסוג, הרי שכשחזרו ונשתתפו חזרה תפיסת הבית, דעוד בחלוקתם הוברר למפרע חלקו של כל אחד בתפיסת הבית בירושתם, דיש ברירה, וממשיך שם יורשים עליהם דאמרינן דמיד עוד בזמן הירושה היו אלו חלקיהם ועדיין שם ירושה עליהן, וכשחזרו ונשתתפו, חזרה תפיסת הבית ולא כשותפין הם אלא כאב לבנו,

איתא בירושלמי במסכת שקלים פרק א' הלכה ד', ובמס' ביצה דף ל"ט ע"ב, ובמס' בכורות דף נ"ו ע"ב (במשנה), האחים והשותפים כשחייבים בקלובן פטורים ממעשר בהמה, וכשחייבים במעשר בהמה פטורים מן הקלובן,

והנה מצות מעשר בהמה ענינו שבכל שנה חייבים להפריש מכל עשר בהמות שנולדו אחת למעשר, כמבואר בפרשת בחוקתי, ובמס' בכורות פ' מעשר בהמה שם, וכן בספר החינוך מצוה ש"ס, מסביר כמתק לשונו, שמצוה זו תזכה את עמו ישראל לעלות לירושלים להקרוב האימורים (החלב והדם) על המזבח, ואת כל הבהמה לאכול בירושלים, והרי בהיותו בירושלים מקום התורה והחכמה והסנהדרין יודעי דעת ומביני מדע, כמו שכתוב כי מציון תצא תורה ודבר השם מירושלים (ישעי' ב'), הרי שימשך האדם לתורה וכו', ע"ש באריכות,

ואפשר לומר גם התוס' בכ"ב דף כ"א בשם הספרי שכשרואים בירושלים כהנים בעבודתם נמשכים ליראת שמים,

ועתה נבאר הענין הקלובן שחכמינו ז"ל קבעו בהקשר למצות מחצית השקל שנתנו ישראל שמהם קונים קורבנות צבור, ככפשת כי תשא בע' מחצית השקל, ובמס' שקלים, והחינוך מצ' ק"ה, מבאר כזה שרצון הבורא יתברך שלכל ישראל ולטובתם יהיה זכות שוה בקרבנות,

והנה חז"ל תקנו וקבעו שהיו מוסיפים על מחצית השקל תוספות מטבע הנקראת קלובן, ולדעת רבי מאיר בכל אופן מוסיפים ולדעת חכמים מוסיפים רק באופן ששנים נותנים יחד שקל שלם עבור שניהם או אחד נתן שקל שלם לעודף, והטעם שהרי אלו היו פורטים השקל אצל שולחני לשני חצאים, היו משלמין קלובן, ממילא צריך לתת זאת להקדש, וכן דלפעמים הרי בהקדש יהא צריך להוציא מעות לצורך פירוט והחלפות המטבעות, ועיין במפרשים ביאורים בשיטות ר"מ וחכמים, והלכה כחכמים,

והנה למדנו דשותפין הנותנים שקל עבור שניהם ההלכה שמוסיפין קלובן, בעוד שאיתא שם ובמפרשים, דכשאבא ניתן שקל שלם בשביל עצמו ובשביל בנו פטור מקלובן, והנה למדנו דשותפין חייבים בקלובן, ואבא הנותן עבורו ועבור בנו במתנה פטורים מן הקלובן,

שקלים שחברו רבי אליעזר הקליר, אור פניך עלינו אדון נשא ושקל אשא בבית נכון ונשא וגו', ושואל הרה"ק רבי יהושע מבלז זיע"א, דהרי החיוב הוא להביא מחצית השקל ולפי"ז מה הכוונה ושקל אשא וגו',

ומתוך דהנה איתא במס' ברכות דף כ' דרש רבי עירא זמנין דאמר להו משמיה דרב אמי זמנין דאמר להו משמיה דרבי אסי אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם, כתוב בתורתך האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד (פ' עקב), והלא אתה נושא פנים לישאל דכתוב ישא השם פניו אליך (פ' בעלותך), א"ל הקב"ה וכי לא אשא פנים לישאל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את השם אלקיך (פ' עקב) והם מדקדקין על עצמן בכזית ובכביצה עד כזית לכ"מ ועד כביצה לכ"י, דהיינו שאעפ"י שהקב"ה בתורה צוה לברך בכדי שביעה מהדרין לברך אפילו בדבר מועט מרוב אהבת השי"ת ולפי"ז זוכים לנשיאות פנים מהקב"ה,

ועיין מהרש"א ברכות שם, דהלימודים כברכות דף מ"ט לכזית וכביצה הינם אסמכתא, ובקול שמחה פ' נשא דמרום אהבת השי"ת מחבבין אפילו מתנה מועטת שבאה מאתו יתברך, ועי' מהרש"א מהד"ב עירובין כ"א בע' הידור וריבוי במצוות,

והנה עני"ד דגמ' ברכות דף כ' הנ"ל דהידור במצוה פועל נשיאות פנים מהקב"ה, שייך בכל

המצוות שאפשר להדר ולהרבות, בעוד שבמצוות השקל הרי לא שייך להרבות ולהוסיף יותר ממצוה"ש, ושואל הרה"ק ר"י מבלז זיע"א דהאיך יהא שייך במצוה זו ההידור המביא לנשיאת פנים מהשי"ת, ומשיב דהנה ישראל עם קדושים מרוב תשוקתם מצאו עצה לזה והיא ששני יהודים יתנו ביחד שקל שלם וממילא הרי יצטרכו להוסיף קלבון, שיתכן גם שישאר בידי הקדש ולא ידרש לפרוט השקל, וממילא הרי מצאו זכו בזה להדר ולהרבות בנתינתם מצות מחצית השקל שבעצם המצוה אסור להוסיף, אלא ככוונתם לשם שמים מצאו דרך של הידור שיזכר לנשיאות פנים מהקב"ה,

ומבאר הרה"ק מבעלו דלפי"ז מובן כוונת הפיטון, אור פניך עלינו אדון נשא, היינו שנכה לנשיאות פנים מרבש"ע, בזכות ושקל אשא בבית נכון ונשא, היינו שקל שלם שעל ידו אפשר להדר ולהרבות בנתינת הקלבון,

והנה לפי"ז נלע"ד דאפ"ל להיות שהקלבון שתקנו חז"ל וכוונתו הנעלה כה חשובים שבזכותם זוכים לזכות הנעלה והקדושה שהקב"ה נושא פניו אלינו, הרי מובן וברור הטעם שבכספו הקלבונות משתמשים לצורך קדשי הקדשים המקום הקדוש שדרכו בא דבורו של הקב"ה אל משה רבינו ע"ה, ככפ' נשא, ובהענין דכזית וכביצה כדומא להידור (עיין ביאור הגר"א משלי כ"ב ובן יהוידע ברכות כ' שם),

והנה נלע"ד גם דאפ"ל לפי הא דאיתא בהקדמת האגלי טל דהרי איתא במס' סוטה דף ל"ז, דלכל מצוה נכרתו ארבע בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ומבואר שללמוד וללמד היא מחלקי המצוה ומובן שכשם ששמירת שבת שקול ככל המצוות (ירושלמי ברכות א' וז') כמו כן ללמוד וללמד בהלכות שבת שקול כללמוד וללמד בכל המצוות, והנה למדנו מדה"ק של האג"ט שההשפעות והסגוליות של כל חלקי המצוה שוים, וממילא אפ"ל שכמו בפעולות נתינת הקלבון מזכה בנשיאות פנים מהשי"ת כמו"כ אפ"ל דהלימוד בעני"ד ג"כ מזכה בנשיאות פנים מהשי"ת לטובה ולברכה,

ואציין בזה מדברי הטור א"ח סי' קכ"ה, שנלמד שם ג"כ ענין של הארה ונשיאות פנים מהקב"ה לעמו ישראל דאיתא שם בשם ספר היכלות, ברוכים אתם להשם, שמים וארץ ויורדי מרכבה, אם תאמרו ותגידי לבנו מה שאני עושה בשעה שמקדשין ואומרים קדוש קדוש קדוש, ולמדו אותם שיהיו עיניהם נשואות למרום לבית תפילתם ונושאים עצמן למעלה, כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעניניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם, וע"ש בבית יוסף ובמובא משבלי הלקט, ועיין בבאה"ט ובמשנ"ב סי' קל"ב משמעות בחינת נשיאת פנים בתפילת עלינו, ושנוכה לאור פניך אלינו אדון נשא במהרה אכ"ר.

ענייני פרשה (ב)

בני הכוונה לבחורי שלא טעמו טעם חטא, שלא היה להם שייכות עם אשה מעולם, כי הם הנבחרים בעם הקדושים בהם, כמו"ש חז"ל בכברות דף מ"ג, עתידין בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא, ליתן ריח טוב כלבונן, ובעירובין דף כ"א, איתא הדודאים נתנו ריח אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא, ועי' מהרש"א ברכות דף מ"ג, שבזכותם נלבים עוונות בני"ד בדומה לבהמ"ק שנקרא גם לבנון וכן זוכים למדרגות רוחניות עליונות כענין והריח ביראת השם שבמשיח, ובשם משמואל ויקהל מבאר בזה שע' של טעמו טעם חטא שורה עליהם רוח טהרה וכדאיתא במס' סוטה דף מ"ט, בני רוח טהרה יש בך, ובבן יהוידע עירובין דף מ"ג, דהקדושה דלא טעמו טעם חטא הכוונה דאפילו באונס לא בא להם טעם החטא, והם בקדושה תמימת יומם ולילה, ובבן יהוידע ברכות דף מ"ג, דריח כלבונן היינו דלבונן רמו לאור מקיף וכדומה ללבונה שבסימנו הקטורה, ובחורי ישראל שלא נתנו שליטה ליצה"ר עליהם יזכו לאור מקיף שאין לחיצונים שליטה בו, וברמב"ן בענין אצילי בני ישראל שהם גדולי וראוים למחזות עליונות,

והרי שסעדם ושמתם, והכתוב בפ' משפטים ענינים סעודת שמחת התורה שבני"ד עושים בקבלת התורה וביום שמחת גומרה של תורה וכפי שגם מצאנו אצל שלמה המלך בקבלו החכמה (שהש"ר א' ט') ועי' שבת דף קי"ט, הגהות אשר"י בראש מס' סוכה,

והנה זכינו לקיים שמחת תורה למס' ברכות וההמשך סמוך לשבת שלמדנו וקראנו בענין שמחה של תורה כרמב"ן כ"ד, י"א, ובתוס' ברכות דף י"א, רא"ש א' י"ג, ודלכן מברכים לישב בסוכה בכל סעודה ולא פעם אחת שרק כשצריכים לאכול, בעוד שברכת התורה פעם ביום, דבכל היום דעת היהודי בתורה ולתורה ורוצה תמיד ללמוד וההפסק הכרחי, ואין היסח הדעת משא"כ אכילת רק בזמנה, ובמס' ברכות למדנו בע' חשיבות בכבוד אכסניה, הסברת פנים מרב לתלמיד עסק התורה בחבורות, וחביבות התורה ללומדיה כביום נתינה, וה' יעזור שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים אכ"ר

דבר בעתו מה טוב (משלי ט"ו, ובגמ' סנהדרין דף ק') והנה השבת קראנו בתורה הקדושה את הפסוק ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו (כ"ד י"א) וברבינו בחיי מביא את המדרש שהרי בעלייתם אל השם לא שייך אכילה טבעית, אלא הכוונה מזון הנפש ועידונה באותה בהתגלות האלקית והמראה הנפלאה לזה זכו וכו', וככתוב מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם כי עמך מקור חיים באורך נראה אור,

ועיין שפ"א בשלח מ"ט, בשם האלשיך הק', דאפילו כוחות הגוף שייך אצל הצדיקים שיתעלו וישבעו מכת השביעה הנפשית העילאית,

והנה עני"ד שקראנו השבת וזכינו והננו עתה בשמחת סיום מסכת, ובמס' ברכות שבדף י"ז שם איתא ויחו את האלקים ויאכלו וישתו מרגלא בפומיה דרב לא כהעולם הזה העולם הבא, עה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה לא פו"ר ולא מו"מ לא קנאה ושנאה ותחרות, אלא צדיקים יושבים ונהנין מזיו השכינה וכו',

ואציין שאפילו להברכה שלפני המזון שבעה"ז ג"כ למדנו במס' ברכות דף מ"ח מפסוק שקראנו השבת פ' משפטים, וברך את לחמך וגו', ובהקשר לאכילתו של אברהם אבינו ע"ה שמובא במס' סופרים פרק כ"א שהיה האדם בענקים וגבהיו כנגד שבעים וארבע אנשים, ואכילתו ושתייתו היה כנגד שבעים וארבע אנשים וכן כוחו, ומבאר הגאון מווילנא ז"ל דהכוונה שסעודתו של אאע"ה היה במדרגות והשגות בהענין של השבעים וארבע אנשים שהם משה ואהרן נדב ואביהו והשבעים זקנים דהיינו כבחינת ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו, ובאמא"מ מבאר לפי ע"ד אנשים מהדורות שקיים בהם א"א, וזכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, ככמס' חגיגה דף ט"ו,

מור"ר, עכשיו נשאלת השאלה האין זוכים למרגות כה עילאיות, והתירון נלע"ד ג"כ בפ' השבוע ובמס' ברכות, דהנה עלכ"פ בע' נערי בני"ד ששלחם משה רבינו ע"ה להקרב עולות וזבחים ושלמים מבאר הרמב"ן כ"ד, ה', דנערי